

Delredovisning av regeringsuppdraget
Läsfrämjandelyft för folkbibliotek
2021–2023

Lyft för läsning

Delat lärande på
vetenskaplig grund

KULTURRÅDET

Förord

Det här är en delredovisning av uppdraget Läsförbättringslyft för folkbibliotekarier 2021–2023. Det är första gången ett kompetenslyft av den här omfattningen med fokus på läsförbättring, riktas till folkbiblioteken.

Kulturrådet har långsiktiga ambitioner med satsningen. Därför bygger vi läsförbättringslyftet på ett hållbart sätt, för att insatserna som görs ska ge effekt över lång tid. Vi bygger läsförbättringslyftet i samspel med kommuner, regioner och andra myndigheter. Barns och ungas läsning är ett ansvar för hela samhället. Samtliga delar av samhället måste engageras och bibliotekens kompetenser spelar en avgörande roll.

Tillsammans med Kungliga biblioteket (KB) och Biblioteken i Malmö lanserar vi det nya Digiteket. Det innebär vi tillsammans med Biblioteken i Malmö, som driver folkbibliotekens webbaserade lärplattform på uppdrag av KB, bygger ut Digiteket med resurser för kompetensutveckling inom läsförbättringens olika kunskapsområden. I samarbete med universitet och högskolor planerar vi en kurs för chefer med fokus på strategisk utveckling av läsförbättring på folkbibliotek.

Vi ser fram emot att följa upp allt det kompetenshöjande arbete som genomförs i kommuner och regioner, genom det nya tillfälliga bidraget som syftar till att stärka folkbibliotekens medarbetare i deras profession och i rollen som läsförbättrare.

Arbetet har bara börjat. Genom Läsförbättringslyft för folkbibliotek bygger Kulturrådet en infrastruktur för folkbibliotekens kompetensutveckling, med fokus på barns och ungas läsning. Läsförbättringslyft för folkbibliotek bidrar i hög grad till att förverkliga den nationella strategin för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025.

Vi hoppas få möjlighet att fortsätta satsningen och ytterligare stärka folkbibliotekens kompetens i samverkan med kommuner, regioner och andra myndigheter. Tillsammans bidrar vi till att uppnå målen i Agenda 2030 kring likvärdig utbildning och byggandet av starka institutioner. Tillsammans lyfter vi barns och ungas läslust. Tillsammans gör vi Sverige till världens mest läsande land.

Kajsa Ravin
Generaldirektör Kulturrådet

Innehåll

Inledning.....	4
Läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier 2021–2023.....	4
Reglering.....	4
Syfte och mål.....	5
Ledning och styrning.....	6
Tidplan.....	6
Resurser och ekonomi.....	6
Redovisning för 2021–2022.....	7
Genomförande i dialog med regional biblioteksverksamhet.....	7
Viktiga vägval och arbetssätt för att nå målen.....	8
Flerpartssamverkan för stärkt infrastruktur.....	9
Kulturrådets roll.....	9
KB:s roll.....	9
Regionernas roll.....	10
Kommunernas roll.....	10
Resultat från dialoger.....	11
Regioner och kommuner.....	11
Lärosäten med biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning och forskning.....	12
MTM, Skolverket och SKR.....	12
Delprojekt.....	13
Digiteket och kollegialt lärande.....	13
Bidrag till kommuner och regioner.....	13
Vetenskapliga lärresurser.....	15
Kurs för chefer.....	15
Delarna bildar en helhet.....	15
Slutsatser.....	17
Åtgärdsförslag 1: Förläng projektperioden för Läsfrämjandelyft för folkbibliotek till 2025.....	17
Åtgärdsförslag 2: Ökad och långsiktig finansiering för fortsatt produktion av läsfrämjande innehåll på Digiteket.....	18
Referenser.....	20

Inledning

Denna delredovisning beskriver hur Kulturrådet har tagit sig an regeringens uppdrag att genomföra ett nationellt kompetenslyft för folkbibliotek inom läsfrämjande och litteraturförmedling, med fokus på barns och ungas läsning.

I delrapporten beskriver Kulturrådet satsningens mål, prioriteringar, arbetssätt och samarbetspartners, vilka insatser som hittills har genomförts och kort vad som planeras framåt. Det inledande kapitlet beskriver planen för projekttiden 2021–2023. Därefter kommer en redovisning av resultat under 2021–2022. Avslutningsvis tar rapporten upp utmaningar och möjligheter i det fortsatta arbetet och ger förslag på åtgärder kopplade till utmaningarna.

Läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier 2021–2023

Statens kulturråd fick i regleringsbrevet för 2021 i uppdrag att genomföra en treårig satsning på ett läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier 2021–2023.¹ Satsningen syftar till att bidra till kompetensutveckling för folkbibliotekspersonal inom litteraturförmedling och läsfrämjande, med ett särskilt fokus på barns och ungas läsning. Satsningen ska genomföras i dialog med den regionala biblioteksverksamheten.

Uppdraget ska genomföras efter inhämtande av synpunkter från KB och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och andra berörda aktörer. Statens kulturråd ska särskilt beakta erfarenheter från KB:s kompetensutvecklingsinsats Digitalt först. Statens kulturråd ska lämna en redovisning av satsningen till regeringen (Kulturdepartementet) senast den 1 mars 2024. Delredovisning ska lämnas senast den 31 december 2022.²

Syftet med Läsfrämjandelyft för folkbibliotek beskrivs i dåvarande regerings skrivelse *Barns och ungas läsning* som att "ta ett nationellt helhetsgrepp för att säkra folkbibliotekariers kompetens inom läsfrämjande och litteraturförmedling".³ I skrivelsen, som utgår från Läsdelegationens betänkande⁴, görs jämförelser med den nationella satsningen som gjorts inom skolan i form av Skolverkets läslyft, som resulterat i en mer likvärdig kompetensutveckling för landets lärare.

Reglering

Finansiering av uppdragets genomförande ligger på anslag 1:2 (Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete (Ramanslag)), anslagspost 1 (Bidrag till allmän kulturverksamhet, internationell verksamhet och nationella minoriteters språk och kultur). Anslag för 2021 var 15 miljoner kronor. 30 miljoner kronor avsattes för 2022 samt 30 miljoner kronor finns för 2023.

1. <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=21297>

2. Ändringsbeslut 2022-04-21 Myndighet Statens kulturråd – Ekonomistyrningsverket (esv.se)

3. <https://www.regeringen.se/496374/contentassets/83baa2be-54344a508317cbd4738c1058/barns-och-ungas-lasning-skr.-20202195.pdf>

4. <https://www.regeringen.se/496374/contentassets/83baa2be-54344a508317cbd4738c1058/barns-och-ungas-lasning-skr.-20202195.pdf>

Syfte och mål

Läsfrämjandelyftet tar sin utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen som riksdagen antagit för området Litteratur och läsfrämjande. Av målen framgår att alla i Sverige, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ska ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet.⁵

Barns rätt att kunna uttrycka sig och använda alla sina språk, är tillsammans med barns rätt till information, utveckling och kultur viktiga utgångspunkter för att uppnå satsningens syfte och mål. Viktiga utgångspunkter för arbetet är Bibliotekslagen, FN:s konvention om barnets rättigheter, Språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt Agenda 2030.

Kulturrådet har valt att utforma uppdraget om ett läsfrämjandelyft på ett sätt som gör att satsningen bidrar till att uppfylla Kulturrådets strategiska utvecklingsmål om utvecklade former för samverkan och flernivåstyrning.⁶

För att uppnå syftet med regeringsuppdraget Läsfrämjandelyft för folkbibliotek arbetar Kulturrådet med följande huvudmål, som är det långsiktiga målet att sträva mot:

Läsfrämjandelyftet ska bidra till att skapa en likvärdig och hållbar infrastruktur för folkbibliotekens kompetensutveckling, med fokus på läsfrämjande och litteraturförmedling, för att ge barn och unga mer likvärdiga förutsättningar för en fullgod läsförmåga och lustfyllda läsoplevelser.

Delmålen handlar om att:

- 1 Stärka biblioteksmedarbetarna i deras profession och i rollen som läsfrämjare.
- 2 Stärka bibliotekens chefer och medarbetare i att arbeta strategiskt med det läsfrämjande uppdraget.

5. Nationella kulturpolitiska målen, området Litteratur och läsfrämjande Mål för kultur - Regeringen.se <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/>

6. Verksamhetsplan för Kulturrådet 2022–2024 Adm 2021/104.

Ledning och styrning

För ändamålet att organisera och leda projektet har Kulturrådet anställt två projektledare till enheten för Litteratur och bibliotek. Projektledarna påbörjade arbetet med satsningen i oktober 2021. I september 2022 anställdes en koordinator för innehållsproduktion, med särskilt fokus på vetenskapligt innehåll. En kommunikatör och en projektmedarbetare på deltid arbetar också med projektet på Kulturrådet.

Styrning av projektet sker löpande genom avstämningar med enhetschefen för Litteratur och bibliotek samt vid behov med Kulturrådets generaldirektör.

Kopplat till delprojektet Digiteket har en tillfällig styrgrupp för samverkan bildats. I styrgruppen ingår Kulturrådets enhetschef för Litteratur och bibliotek, KB:s enhetschef för bibliotekssamverkan samt Biblioteken i Malmös enhetschef för ledningskansliet och gemensamheter.

Tidplan

Flera processer i projektet löper parallellt, men i stora drag kan projektet delas in i fyra faser; förankring, uppstart, genomförande och avslutning:

2021

Förankring och planering

Kunskapsinhämtning, förankring och planering startar (klart)

2022

Uppstart och genomförande

Dialoger och fortsatt förankring. Genomförande påbörjas (klart)

2023

Genomförande, uppföljning och avslutning

Fortsatt genomförande, uppföljning och avslutning

2024

Slutredovisning lämnas till regeringen 1 mars

Resurser och ekonomi

Projektets resurser fördelas enligt följande utgiftsposter

2021	2022	2023
Personal och kommunikation	Personal och kommunikation	Personal och kommunikation
	Utveckling av Digiteket	Innehållsproduktion till Digiteket
	Innehållsproduktion till Digiteket	Kurs för chefer
	Bidrag till kommuner och regioner	Uppföljning

Redovisning för 2021–2022

Ekonomisk redovisning			
2021		2022	
Budget	Utfall	Budget	Utfall
15 000 000 kr	Personal och kommunikation ca 540 000 kr	30 000 000 kr	Bidrag till kompetenshöjande insatser i kommuner och regioner ca 23 000 000 kr
			Personal, kommunikation m m ca 3 000 000 kr
			Utveckling av KB:s tjänst Digiteket, 3 640 000 kr
Kostnadsberäkningen för 2022 är inte fullständig eftersom året inte är slut. Siffror enligt utfall 1 november 2022.			

Här följer en beskrivande sammanfattning av hur Kulturrådet prioriterar och går till väga för att uppnå läsfrämjandelyftets syfte och mål.

I byggandet av satsningen använder Kulturrådet lärdomar från myndighetens uppdrag Stärkta bibliotek och Bokstart samt KB:s uppdrag Digitalt först – med användaren i fokus (2018–2020). Vi inhämtar synpunkter från Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) samt lärosäten med biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning och forskning.

Erfarenheter utbyts med Skolverket kring läslyftet och med Myndigheten för tillgängliga medier (MTM). Vi håller kontakt med folkbiblioteken i kommunerna och genomför läsfrämjandelyftet i dialog med regional biblioteksverksamhet.

Genomförande i dialog med regional biblioteksverksamhet

Dialogen med regionala kulturchefer och representanter för regional biblioteksverksamhet startade i februari 2021. I ett rundabordssamtal gav regionerna följande medskick till Kulturrådet kring det nya uppdraget om ett Läsfrämjandelyft för folkbibliotek:

- Organisera tydligt, långsiktigt och flexibelt
- Ha en dialog med kommunerna och använd Digiteket
- Det är viktigt med forskningsinnehåll och ledarskapsstöd

Dessa initiala medskick har varit avgörande i utformandet av läsfrämjandelyftet.

För att genomföra satsningen i dialog med regional biblioteksverksamhet, sker avstämningar med en dialoggrupp med chefer, utsedda av Föreningen för regional biblioteksverksamhet (FRB). Varje regional biblioteksverksamhet har också utsett en kontaktperson för läsfrämjandelyftet.

Under första kvartalet 2022 genomfördes även dialogmöten med chefer och medarbetare vid samtliga tjugo regionala biblioteksverksamheter. Resultat från dessa dialogmöten finns att läsa i avsnittet Resultat från dialoger.

Viktiga vägval och arbetssätt för att nå målen

För att nå läsfrämjandelyftets mål om att *bidra till att skapa en likvärdig och hållbar infrastruktur för folkbibliotekens kompetensutveckling* använder Kulturrådet befintliga strukturer för samverkan och dialog, kunskapsdelning och uppföljning.

Myndigheten väljer att genomföra satsningen i samverkan med verksamheter som har befintliga uppdrag kopplade till folkbibliotek, läsfrämjande och lärande; myndigheter, regioner och andra aktörer. Detta vägval görs för att bygga satsningen på ett sätt som gör att den kan förvaltas vidare, efter projektidens slut.

Ett annat viktigt vägval är att bygga vidare på Digiteket, den befintliga digitala infrastrukturen för kunskapsdelning mellan folkbibliotek, som skapades inom Digitalt först av KB. Syftet med Digitalt först var att stärka folkbibliotekens digitala kompetenser.

Genom två beslutade överenskommelser mellan Kulturrådet och KB bygger vi nu tillsammans ut Digiteket med innehåll inom läsfrämjandets olika kunskapsområden.⁷ Kulturrådet samarbetar även nära Biblioteken i Malmö, som driver Digiteket på uppdrag av KB, för att samtidigt utveckla lärplattformen så att den i ännu högre grad motsvarar folkbibliotekens, användarnas behov.

I arbetet med målet att *stärka biblioteksmedarbetarna i deras profession och i rollen som läsfrämjare* är ett viktigt vägval att tillgängliggöra forskning inom läsfrämjandets olika kunskapsområden på Digiteket. Ambitionen är att rusta biblioteksmedarbetarna med ett vetenskapligt förhållningssätt och göra det enkelt att ta del av forskning.

Erfarenheter från Stärkta bibliotek visar att kommunerna har behov av medel för att frigöra personalresurser. Det framgår också av Stärkta bibliotek att kommunerna behöver handlingsutrymme för egen planering av insatser, utifrån lokala behov. Därför inrättas ett nytt, tillfälligt, bidrag som kommuner och regioner kan söka för kompetenshöjande insatser inom läsfrämjandelyftets områden.

Ett av projektets mål är att *stärka bibliotekens chefer och medarbetare i att arbeta strategiskt* med det läsfrämjande uppdraget och skapa förutsättningar för kompetensutveckling. Behovet av riktade insatser mot chefer har lyfts i dialoger med regioner och lärosäten samt inom forskning i biblioteks- och informationsvetenskap. Därför planerar Kulturrådet att skapa en utbildningsinsats riktad till chefer, i samarbete med lärosäten med biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning och forskning.

7. KUR 2022/1523 Överenskommelse mellan Kungliga biblioteket och Kulturrådet avseende Digiteket och Läsfrämjandelyft för folkbibliotek och Kompletterande överenskommelse mellan Kungliga biblioteket och Kulturrådet avseende ett vidgat uppdrag till Digiteket.

Flerpartssamverkan för stärkt infrastruktur

Läsfrämjandelyftets arbetssätt präglas av ett samspel med kommuner, regioner, statliga myndigheter och andra aktörer. Flerpartssamverkan är central och dialog det viktigaste verktyget. De olika aktörernas ansvar och roller i läsfrämjandelyftet utgår från verksamheternas befintliga uppdrag. Här följer en mer detaljerad beskrivning av hur olika aktörer bidrar i projektet.

Kulturrådets roll

Kulturrådet har det huvudsakliga ansvaret för läsfrämjandelyftets genomförande. Kulturrådets ansvar och roll i läsfrämjandelyftet är att:

- Organisera, leda, kommunicera, följa upp och rapportera till regeringen
- Genomföra läsfrämjandelyftet i dialog med regional biblioteksverksamhet
- Fördela bidrag
- Samarbeta med lärosäten om chefsutbildning och vetenskapligt innehåll
- Samverka med KB, för att utveckla lärplattformen Digiteket
- Bidra med läsfrämjande innehåll till KB:s lärplattform Digiteket, i samarbete med regionala biblioteksverksamheter, kommuner, KB och Kulturrådets läs- och litteraturfrämjande verksamheter. Kulturrådet ingår, under projektiden, i KB:s samverkansstrukturer för Digiteket
- Föra dialog med nationella aktörer som till exempel KB, Skolverket, SKR, Myndigheten för tillgängliga medier, lärosäten med flera

KB:s roll

Kungliga bibliotekets roll i läsfrämjandelyftet är kopplat till KB:s bibliotekssamverkansuppdrag och består av att:

- Dela med sig av erfarenheter från regeringsuppdraget *Digitalt först – med användaren i fokus* (2018–2020)
- Stärka den nationella strukturen för folkbibliotekens kompetensutveckling, genom att samverka med Kulturrådet kring Digiteket⁸
- Samarbeta med Kulturrådet i enlighet med de överenskommelser som tagits fram gemensamt av myndigheterna och som beskriver roller, åtaganden samt ekonomiska transaktioner från Kulturrådet till KB gällande Digiteket⁹
- Utvidga Digiteket med lärresurser inom läsfrämjande och litteraturförmedling med fokus på barns och ungas läsning samt utveckla plattformen så att den i ännu högre grad motsvarar folkbibliotekens behov, i samarbete med Kulturrådet och Biblioteken i Malmö, som driver Digiteket på uppdrag av KB.¹⁰

8. KUR 2022/1523 Överenskommelse mellan Kungliga biblioteket och Kulturrådet avseende Digiteket och Läsfrämjandelyft för folkbibliotek och Kompletterande överenskommelse mellan Kungliga biblioteket och Kulturrådet avseende ett vidgat uppdrag till Digiteket.

9. Ibid.

10. Ibid.

Regionernas roll

Den regionala biblioteksverksamheten har en viktig roll i läsfrämjandelyftet genom sin kunskap om folkbibliotekens olika behov och genom sitt uppdrag att främja folkbibliotekens samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet.

Regionernas ansvar och roll i läsfrämjandelyftet är att:

- Genom sitt lagstadgade uppdrag kopplat till kvalitet, samarbete och verksamhetsutveckling arbeta med kommunernas deltagande i läsfrämjandelyftet
- Bidra med kunskap till Kulturrådet genom tex kontaktperson, dialoggrupp och deltagande i fokusgrupper
- Bidra med innehåll till och utveckling av lärplattformen Digiteket, i samarbete med övriga regionala biblioteksverksamheter, kommuner, KB och Kulturrådet

Kommunernas roll

Den viktigaste rollen i läsfrämjandelyftet har kommunerna, som är de som möter barn och unga och arbetar för att nå ut till alla invånare. Kommunernas folkbiblioteksmedarbetare och chefer är den primära målgruppen för läsfrämjandelyftet. På Sveriges kommunala folkbibliotek arbetar cirka 5 628 personer.¹¹

Folkbiblioteken känner sina användares behov och de samverkar lokalt med en mängd olika aktörer för att nå människor i kommunen. Folkbiblioteken spelar en viktig roll genom sitt uppdrag att stimulera språkutveckling, främja litteraturens ställning och bedriva läsfrämjande verksamhet riktad till invånarna i respektive kommun. Det är folkbiblioteken i kommunerna som har direktkontakten med barn och unga. I kommunerna sker dagligen en mängd läsfrämjande aktiviteter och det finns en stor samlad kompetens att dela kollegialt med varandra genom ett läsfrämjandelyft.

Kommunernas befolkningsstorlek och geografiska förutsättningar varierar stort och har påverkan på folkbiblioteksverksamheten, personal- och verksamhetsmässigt. En nationell kompetensutvecklingsinsats som läsfrämjandelyftet behöver ta hänsyn till dessa olikheter. Utrymme måste finnas för att kunna delta på olika sätt och i olika faser av genomförande för folkbiblioteken.

Kommunernas ansvar och roll i läsfrämjandelyftet är att:

- Skapa möjlighet för biblioteksmedarbetarna att delta och bidra med kunskap samt följa upp sin kunskapsutveckling.
- Utgå från analys av kompetensbehov, grundade i folkbiblioteksverksamhetens styrdokument, mål och i kännedom om biblioteksanvändarna och icke-användarnas behov.
- Utgå från kommunens arbetsgivarintresse när det gäller kompetensutveckling inom läsfrämjandelyftets kunskapsområden.

11. KB:s rapport "Bibliotek 2021: offentligt finansierade bibliotek" <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2022-05-18-biblioteksstatistiken-2021-fler-aktiviteter-under-pandemins-andra-ar.html>

Resultat från dialoger

Regioner och kommuner

Läsfrämjandelyftet genomförs i dialog med regional biblioteksverksamhet. I satsningens inledningsfas genomfördes dialogmöten med chefer och medarbetare från samtliga tjugo regionala biblioteksverksamheter, en verksamhet åt gången. Genom samtalen fick Kulturrådet en aktuell bild av varje regions förutsättningar samt arbete med kompetensutveckling och läsfrämjande, i relation till folkbiblioteken.

Från vissa regioner delgavs resultat av behovsinventeringar som gjorts tillsammans med kommunbiblioteken för att urskilja prioriterade områden för kompetensutveckling. Det material som dialogmötena utgör är en rik källa att ösa ur i skapandet av innehåll för kompetensutveckling inom läsfrämjande.

Några frågor som flera regioner återkommer till, och som Kulturrådet på olika sätt har för avsikt att fånga upp i läsfrämjandelyftet är:

- Vikten av att synliggöra läsfrämjandeområdet på biblioteken genom att artikulera det och göra det till en del av det systematiska kvalitetsarbetet
- Regionala och kommunala läsfrämjandeplaner som ett verktyg med potential att arbeta med kvalitet
- Vikten av att utgå från kommunernas egna behov av kompetensutveckling och koppla behoven till verksamheternas styrdokument, från lokal till global nivå, som FN:s konvention om barnets rättigheter och Agenda 2030
- Analyser av kompetensutvecklingsbehov bör utgå från analyser av bibliotekens målgruppers behov, och därför är användarcentrerade metoder och delaktighetsarbete viktiga kompetenser för biblioteken
- Vetskap om att förutsättningarna, för att kunna delta i och bidra till ett nationellt kompetenslyft, ser väldigt olika ut i kommuner av olika storlek och i olika delar av landet
- Biblioteken som lärande organisationer, kollegialt lärande och bibliotekschefernas betydelse
- Det finns fördelar med ekonomiskt stöd till kommunerna, på ett liknande sätt som i satsningen Stärkta bibliotek
- Barns och ungas läsning är ett ansvar för hela samhället och därför är samverkanskompetens viktig

Kommunikation med kommunerna, målgruppen för satsningen, är viktig för att stämma av att satsningen motsvarar reella behov. Vid ett flertal tillfällen har Kulturrådet haft möjlighet att direkt fånga upp synpunkter och frågor från kommunerna, på träffar arrangerade av regional biblioteksverksamhet, exempelvis genom möten med bibliotekschefer från Gävleborg, Västerbotten, Skåne och Örebro län samt chefer och medarbetare från biblioteken i Norrbotten, Blekinge, Kronoberg och Skåne.

I juni 2022 arrangerade myndigheten ett nationellt webinarium med möjlighet för alla intresserade att få information och svar på sina frågor. 600 personer har tagit del av webinariet. Kulturrådet medverkade med information till kommunerna på bokmässan i Göteborg och på en digital konferens för landets folkbibliotekschefer, arrangerad av SKR.

Lärosäten med biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning och forskning

Läsrämjandelyftet vill bidra till en ökad användning av den forskning som finns och stärka professionen i sin roll som läsfrämjare genom att utgå från ett vetenskapligt förhållningssätt. I arbetet med att främja läsning, väcka läslust och förmedla litteratur till barn och unga behövs ett brett spektrum av kunskaper och kompetenser, hämtade från ett flertal discipliner.

De sex lärosätena för biblioteks- och informationsvetenskap¹² står för mycket av den forskning som är användbar för bibliotekssektorn. Under våren genomförde Kulturrådet möten med representanter från flera lärosäten med utbildning och forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap.

I mötena uttrycktes en önskan om samarbete med Kulturrådet. I mötena framkom att lärosätena ser kompetensbehov hos bibliotekssektorn inom områden som; samverkan, strategiskt utvecklingsarbete och utveckling av ett fackspråk. Lärosätena ser också behov av en utbildning riktad till chefer.

MTM, Skolverket och SKR

Kulturrådet utbyter löpande erfarenheter med andra myndigheter och strävar efter att hitta samverkansytor. Tillsammans med MTM har läsrämjandelyftet identifierat tillgängliggörande av forskningsresurser som ett uppdrag att samverka kring genom MTM:s forskningsfrämjande uppdrag.

SKR har i ett tidigt skede fått information om läsrämjandelyftet och möjlighet att ge synpunkter på projektmål och inriktning. SKR ställde sig positivt till att läsrämjandelyftet byggs på ett hållbart sätt i befintliga strukturer och flerpartssamverkan, men konstaterade att projektiden var knapp.

Kulturrådet har ett pågående erfarenhetsutbyte med Skolverkets läsluft. Särskilt intressant att se i utvärderingen av läsluft är att det som gjort väsentlig skillnad är att man satsat på lärandet på arbetsplatsen, med en modell där kollegor handleder varandra i grupp enligt en särskild kompetensutvecklingsmodell för kollegialt lärande.

12. Högskolan i Borås, Linnéuniversitetet, Lunds universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet.

Delprojekt

För att uppfylla läsfrämjandelyftets mål arbetar Kulturrådet med fyra olika delprojekt:

- Digiteket och kollegialt lärande
- Bidrag till kommuner och regioner
- Vetenskapliga lärresurser
- Kurs för chefer

De olika delprojekten är alla sammanlänkade och innehållet kan kombineras med varandra. Sist i detta kapitel kommer en visualisering som visar hur delarna hänger ihop. Kapitlet inleds med en beskrivning av arbetet inom respektive delprojekt.

Digiteket och kollegialt lärande

Digiteket tar sitt avstamp i ett pedagogiskt förhållningssätt och i en dela-kultur, som innebär att biblioteksmedarbetare delar sin egen kunskap genom att skapa öppna lärresurser för kollegor i hela landet att ta del av. Att pedagogiskt beskriva och dela sina kunskaper med andra genom att själv skapa en lärresurs innebär i sig ett stärkande av den egna professionaliteten, vilket är ett av läsfrämjandelyftets delmål.

Kulturrådet bidrar med ekonomiska och personella resurser till utveckling av plattformen. Utvecklingen sker under 2022–2023 och omfattar bland annat teknik och grafik. En webbyrå har anlåtats och de arbetar med användarorienterade metoder. I delprojektet ingår också en förstärkning av Digitekets redaktion med två heltidstjänster.

Kulturrådet och Digitekets redaktion samarbetar nära kring utbyggnaden av Digiteket, i samverkan med kommuner och regioner för produktion av läsfrämjande innehåll. Det nya innehåll som Kulturrådet genom läsfrämjandelyftet bidrar med på Digiteket ryms inom följande ämneskategorier:

- Språkutveckling och läsförmåga
- Läslust och lässtimulans
- Litteratur och litteraturförmedling
- Organisation och utveckling

En central del av satsningen handlar om att bidra till ökat kollegialt lärande, både lokalt på biblioteken med de närmaste kollegorna, och nationellt, med kollegor i hela landet. Kulturrådet har tagit intryck av Skolverkets läsflytt, där ett bärande inslag för att kommunicera det kollegiala lärandets olika delar är en modell för kompetensutveckling. I läsfrämjandelyftet utvecklas en liknande vägledning för kollegialt lärande baserad på forskning utifrån organisationspedagogiska ansatser. Arbetet med att utveckla vägledningen sker i dialog med folkbibliotekschefer samt regional biblioteksverksamhet.

Bidrag till kommuner och regioner

Syftet med det nya bidraget är att stärka folkbibliotekens kompetenser inom läsfrämjande och litteraturförmedling, med fokus på barns och ungas läsning. Kommuner kan använda medlen för kompetenshöjande insatser riktade till personalen. Regioner kan använda medlen för arbete med kommunernas deltagande i läsfrämjandelyftet.

Fördelning av medel till kommuner baseras på antalet årsarbetskrafter vid folkbiblioteken. För att säkerställa möjligheten att genomföra kompetensutveckling i mindre kommuner ger fördelningen mer till det första antalet årsarbetskrafter och ersättningen minskar därefter något.

I ansökningsförfarandet har Kulturrådet arbetat med en förenklad ansökningsprocess. I processen råder inget konkurrensförhållande, utan alla kommuner och regioner kan rekvirera och tilldelas medel. När ansökningsperioden stängde hade 88 procent av kommunerna och samtliga regioner sökt bidraget för kompetenshöjande insatser.

22 919 000 kronor har fördelats genom bidraget till kommuner och regioner.

Kommuner kan använda bidraget till att:

- Kartlägga organisationens kompetenser och kompetensbehov och utveckla kollegialt lärande
- Arrangera eller delta i kompetensutvecklande insatser som till exempel kurser, föreläsningar, studiebesök, studieresor
- Sprida kunskap och kompetens till flera kommuner, exempelvis genom att producera material till Digiteket, eller organisera föreläsningar, studiebesök eller workshops
- Frigöra tid till kompetensutveckling genom att vikarier stöttar upp
- Genomföra kompetenshöjande insatser i partnerskap med andra kommuner eller regioner

Regioner kan använda bidraget till att:

- Stötta folkbiblioteken i att kartlägga organisationens kompetenser och kompetensbehov och utveckla kollegialt lärande
- Genomföra kompetenshöjande insatser som kurser, föreläsningar, studiebesök, studieresor eller liknande, i samråd med kommuner, eller i samarbete med andra regioner
- Stötta kommunernas arbete med att sprida kunskap och kompetens till andra, exempelvis genom att producera material till Digiteket, organisera föreläsningar, studiebesök eller workshops

Vetenskapliga lärresurser

Läsfrämjandelyftets ambition är att tillgängliggöra forskning inom läsfrämjandets olika kunskapsområden för en stärkt professionsutveckling på vetenskaplig grund. Under hösten har Kulturrådet startat arbetet med att beställa skräddarsytt material till Digiteket från olika lärosäten.

Kurs för chefer

Kulturrådet strävar i projektet efter att stärka bibliotekens chefer i att arbeta strategiskt med det läsfrämjande uppdraget och skapa förutsättningar för medarbetarnas kompetensutveckling och kollegiala lärande.

Under hösten 2022 startar därför Kulturrådet planeringen av en kurs riktad till chefer, i samarbete med lärosäten med biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning och forskning. Samarbetet med lärosätena ger en förankring av kursen i den befintliga strukturen för biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning och en vetenskaplig grund att utgå ifrån.

För att få kunskap om målgruppens förutsättningar har Kulturrådet genomfört en fokusgrupp med folkbibliotekschefer som gett synpunkter på upplägg och innehåll i en fortbildningsinsats riktad till chefer. Merparten av utbildningen kommer att genomföras genom digitala kursträffar, för att möjliggöra högt deltagande och för att skapa möjlighet för erfarenhetsutbyte mellan kommuner från olika delar av landet.

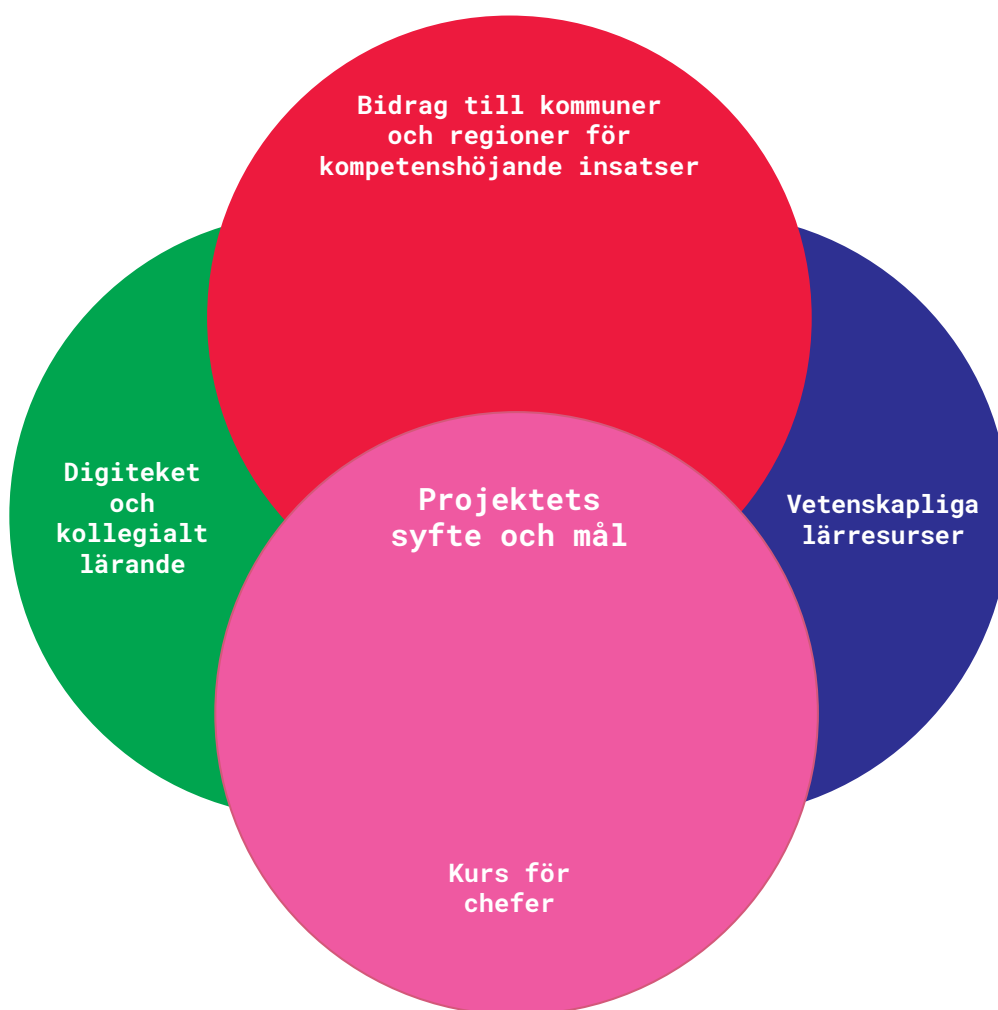
Kursmaterial som skapas för utbildningen kommer att tillgängliggöras som öppna lärresurser på Digiteket, så att all bibliotekspersonal som är intresserad kan ta del av innehållet. Kulturrådets vägledning för kollegialt lärande kommer att användas i fortbildningen.

Behovet av en kompetenshöjande insats riktad till chefer har påtalats av olika aktörer och beskrivs närmare i kapitlet Dialoger.

Delarna bildar en helhet

De olika delarna i läsfrämjandelyftet griper in i varandra för att förstärka projektets intention. Tillsammans bidrar de till ökad måluppfyllelse.

Illustrationen visar hur de olika delarna i projektet hänger ihop och bidrar till projektets måluppfyllelse.

Läsfrämjandelyftets mål är att bidra till att skapa en likvärdig och hållbar infrastruktur för folkbibliotekens kompetensutveckling, med fokus på läsfrämjande och litteraturförmedling, för att ge barn och unga mer likvärdiga förutsättningar för en fullgod läsförmåga och lustfyllda läsoplevelser.

Läsfrämjandelyftet syftar till att stärka biblioteksmedarbetarna i deras profession och i rollen som läsfrämjare och stärka bibliotekens chefer och medarbetare i att arbeta strategiskt med det läsfrämjande uppdraget.

Vägledningen för kollegialt lärande kan användas när kommuner analyserar och planerar kompetensutveckling. Utvidgningen av Digiteket med lärresurser inom läsfrämjande och litteraturförmedling ger kommuner och regioner tillgång till såväl vetenskapligt grundat som lokalt och regionalt material.

Kulturrådets bidrag för kompetenshöjande insatser till kommuner och regioner skapar möjligheter att anpassa insatser inom läsfrämjandelyftet utifrån lokala behov. Vägledningen för kollegialt lärande och Digitekets olika resurser utgör stöd i strategiskt arbete med det läsfrämjande uppdraget och är en viktig del i chefskursen.

Slutsatser

I det här kapitlet identifierar Kulturrådet utmaningar och möjligheter i det fortsatta arbetet. Kapitlet innehåller två förslag på åtgärder, samt en konsekvensanalys som beskriver vad förslagen innebär för olika aktörer.

Behovet av ett kompetenslyft inom läsfrämjande är stort. Det framgår tydligt av den stora mängd ansökningar Kulturrådet har fått från regioner och kommuner, vid utlysningen av bidrag till kompetenshöjande insatser inom läsfrämjandelyftet.

Kommuner och regioner behöver tid och framförhållning för att kunna vara delaktiga i ett nationellt kompetenslyft. Kulturrådet kan konstatera att det tar närmare ett år att starta upp och förbereda organisationen av ett regeringsuppdrag i läsfrämjandelyftets storlek. I en satsning av den här omfattningen kommer genomförandet därför först i gång år två.

Utifrån detta vill Kulturrådet uppmärksamma regeringen på att det är önskvärt med en förlängning av uppdraget Läsfrämjandelyft för folkbibliotek. Kulturrådet föreslår att projektet förlängs med två år, så att det pågår under samma tid som den nationella strategin för ett starkt biblioteksväsende ska genomföras.

Regeringen konstaterar i budgetpropositionen att Covid-19 pandemin har slagit hårt och påverkat barns och ungas lärande och läsande negativt. Kulturrådet kan också konstatera att pandemin fått konsekvenser för barns och ungas tillgång till biblioteksverksamhet, vilket framgår av forskning som myndigheten låtit genomföra.¹³

Mot bakgrund av hur barn och unga drabbats under pandemin har regeringen i budgetpropositionen föreslagit att Skolverkets läslyft ska utvidgas, förstärkas och förlängas. Genom en samtidig förlängning av uppdraget om ett läsfrämjandelyft riktat till folkbiblioteken knyter regeringen ihop säcken och bidrar till att höja kompetensen hos såväl, lärare, skolbibliotekarier och folkbibliotekspersonal. Tillsammans kraftsamlar vi för att vända den negativa trenden i barns och ungas läsning, både i skolan och på fritiden.

Åtgärdsförslag 1: Förläng projektperioden för Läsfrämjandelyft för folkbibliotek till 2025

Tänkbara konsekvenser av att genomföra förslaget är att:

Planerade insatser hinner genomföras och följas upp

För kommuner och regioner innebär en förlängning att de kompetenshöjande insatser man sökt bidrag för hinner genomföras och följas upp inom projekttiden. För Kulturrådet och KB innebär en förlängning att myndigheterna kan använda uppföljningen av insatser i det nya gemensamma uppdraget som handlar om att analysera folkbibliotekens behov.¹⁴

13. Detta framgår av forskningsrapporten "Vad har ni saknat? Barn! Erfarenheter av att driva barnbiblioteksverksamhet under en pandemi" skriven av Amira Sofie Sandin och Emma Berge Kleber, vid Högskolan i Borås (2022) på uppdrag av Kulturrådet.

14. Uppdraget ges till båda myndigheterna i Strategi för starkt biblioteksväsende 2022–2025.

Resultat och erfarenheter kan integreras i befintliga samverkansstrukturer

För Kulturrådet innebär en förlängning att myndigheten kan integrera resultatet av projektets arbete i befintliga samverkansstrukturer och vidareförvalta de delar som bedömts vara framgångsrika, så att de kan ligga till grund för fortsatt utvecklingsarbete. Det påbörjade samarbetet mellan Kulturrådet och KB för att utveckla Digiteket kan fortsätta. Hållbara strukturer för att skapa och sprida kompetenshöjande lärresurser inom läsfrämjandeområdet hinner etableras.

Ökad måluppfyllelse och samarbete med Skolverkets läslyft för barns och ungas bästa

För barn och unga innebär en förlängning att biblioteksmedarbetarna får ytterligare tid, resurser och fler möjligheter att genomföra kompetenshöjande insatser som stärker barns och ungas läsning. Genom att även förlänga Läsförmedjandelyft för folkbibliotek kan den påbörjade dialogen mellan Kulturrådets läsfrämjandelyft och Skolverkets läslyft fördjupas och samtidiga positionsförflyttningar för barns och ungas läsning, både i skolan och på fritiden kan bli verklighet.

Tänkbara konsekvenser av att inte genomföra förslaget är att:

Planerade insatser hinner inte genomföras och följas upp

Detta berör både regioners och kommuners insatser kopplade till bidraget, samt kursen för chefer som Kulturrådet planerar, där lärosäten påtalat vikten av att en chefskurs pågår under en längre tidsperiod för att möjliggöra kommunernas deltagande.

Sämre kvalitet på genomförda insatser och svagare infrastruktur för folkbibliotekens kompetensutveckling

Genomförandet av alla delar inom projektet behöver ske under ett enda år, 2023 om projektet inte förlängs. Projektet som helhet kommer inte hinna utvärderas, då insatser inte hunnit genomföras och resurser inte finns efter projekttidens slut. De strukturer för samverkan som byggts upp blir inte tillräckligt starka och det finns en hög risk för sämre kvalitet i leveransen på hela uppdraget.

Åtgärdsförslag 2: Ökad och långsiktig finansiering för fortsatt produktion av läsfrämjande innehåll på Digiteket

Kulturrådet vill uppmärksamma regeringen på vikten av att KB får fortsatt uppdrag att driva Digiteket. Strategisk utveckling och produktion bör ske i fortsatt samarbete med andra biblioteksmyndigheter som Kulturrådet och MTM. Kulturrådet vill uppmärksamma regeringen på att det behövs en ökad finansiering för ändamålet att fortsätta producera läsfrämjande innehåll på Digiteket.

Tänkbara konsekvenser av att genomföra förslaget är att:

Myndigheterna behöver avsätta resurser

För biblioteksmyndigheterna (som KB, Kulturrådet och MTM) innebär fortsatt samarbete kring Digiteket och produktion av läsfrämjande innehåll att myndigheterna behöver avsätta tid och personella resurser.

Likvärdig tillgång till kompetensutveckling genom fortsatt utveckling av Digiteket

För kommuner och regioner innebär det att Digiteket kommer att kunna fortsätta utvecklas som en plattform för fortsatt kompetensutveckling inom läsfrämjande. För barn och unga innebär detta att biblioteksmedarbetarna får mer likvärdiga möjligheter till fortsatt kompetensutveckling som stärker barns och ungas läsning.

Tänkbara konsekvenser av att inte genomföra förslaget är att:

Att finansiering för läsfrämjande innehåll på Digiteket saknas, efter läsfrämjandelyftets projekttid som tar slut 2023

KB arbetar just nu med ett uppdrag om att föreslå former för stärkt samverkan inom biblioteksväsendet. Digiteket är ett konkret exempel på en nationell resurs som engagerar en bred aktörsgroup. Förslag på hur Digiteket och andra resurser bäst organiseras för långsiktig utveckling och förvaltning kommer att redovisas inom detta uppdrag.

Avslutningsvis så vill Kulturrådet påminna regeringen om att folkbiblioteken är den enskilt viktigaste aktören när det gäller att ge barn och unga tillgång till lustfylld läsning och litteratur anpassad efter varje persons egna intressen och behov, utanför skolan. Om vi tillsammans fortsätter höja och stärka folkbibliotekens kompetens, så når vi långt i arbetet med barns och ungas läsning!

Referenser

Barns och ungas läsning. Regeringens skrivelse 2020/2021:95. Tillgänglig via Internet:
<https://www.regeringen.se/496374/contentassets/83baa2be54344a508317cbd4738c1058/barns-och-ungas-lasning-skr.-20202195.pdf>

Bibliotek 2021: offentligt finansierade bibliotek, KB, 2022. Tillgänglig att ladda ner via Internet:
<https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2022-05-18-biblioteksstatistiken-2021-fler-aktiviteter-under-pandemins-andra-ar.html>

Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens kulturråd. Ändringsbeslut 2022-04-21
Myndighet Statens kulturråd – Ekonomistyrningsverket (esv.se). Tillgänglig via Internet:
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=22855>

Nationella kulturpolitiska målen, området Litteratur och läsfrämjande. Tillgänglig via Internet: *Mål för kultur* – Regeringen.se
<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/>

Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025. Tillgänglig via Internet:
<https://www.kb.se/download/18.2dd50321183eebadf40832/1666677483654/strategi-for-ett-starkt-biblioteksvasende-20222025.pdf>

Vad har ni saknat? Barn! Erfarenheter av att driva barnbiblioteksverksamhet under en pandemi av Amira Sofie Sandin och Emma Berge Kleber, Högskolan i Borås (2022). Tillgänglig via Internet:
<https://www.e-magin.se/paper/63c5xm2p/paper/1#/paper/63c5xm2p/1>

Verksamhetsplan för Kulturrådet 2022–2024, diarienummer Adm 2021/104

Kulturrådet
Box 27215, 102 53 Stockholm
Besök: Borgvägen 1-5
Tel: 08 519 264 00
E-post: kulturradet@kulturradet.se

© Statens kulturråd 2022
ISBN: 978-91-89748-05-7

kulturradet.se